

Cirkvi a náboženské spoločnosti v Slovenskej republike

M. Holečko: Churches and Congregations in the Slovak Republic. Život. Prostr., Vol. 32, No. 2, 94–97, 1998.

Churches and congregations are not only the part of social structure, but they are an important element in formation of spiritual consciousness of individuals and nation, too. Under the term Church or congregations we understand a society of individuals of the same religion having its own structure, organs, inner rules and ceremonies. The Ministry of Culture of the Slovak Republic as the central administrative organ on the issue of the Churches and congregations in the sense of the law No. 308/1991 Digest registrates 15 Churches and congregations: Catholic Church of Latin ceremony (Roman Catholic Church) and Eastern ceremony (Uniate Church), Lutheran Church, Reformed Christian Church, Orthodox Church, Congregation of Jehova's Witnesses, Church of Brothers, Central Association of the Jewish Community, Brotherhood Unity of Baptists, Church of Adventists of the 7th day, Apostolic Church and Old Catholic Church. The article provides short information about each of them.

Cirkvi a náboženské spoločnosti sú nielen súčasťou sociálnej štruktúry, ale aj významným prvkom pri formovaní duchovného vedomia jednotlivca i národa. Pod cirkvou alebo náboženskou spoločnosťou rozumieme spoločenstvo osôb rovnakej viery, ktoré má vlastnú štruktúru, orgány, vnútorné predpisy a obrady. Z teologického hľadiska je cirkev ustanovením božsko-lidská.

Ministerstvo kultúry SR ako ústredný orgán štátnej správy vo veciach cirkví a náboženských spoločností v zmysle zákona č. 308/1991 Zb. registruje v súčasnosti 15 cirkví a náboženských spoločností.

Katolícka cirkev

Katolícka cirkev je najväčšie kresťanské spoločenstvo na svete, ktorého štruktúra siaha do apoštolských čias. Základné ciele katolíckej cirkvi vychádzajú z Ježišovho poslania zvestovať svetu evanjelium a v láske slúžiť iným. Za svoju hlavu považuje samého Krista, ale má aj svoju hierarchiu. Na jej čele stojí rímsky biskup – pápež, ktorého pomocným orgánom je kolégium kardinálov. Najdôležitejšie vieroučné a pastoračné otázky rieši koncil na čele s pápežom.

Na území Slovenskej republiky v súčasnosti pôsobí katolícka cirkev vo svojich dvoch podobách – rítoch (obradoch), teda katolícka cirkev latinského obradu

(rímskokatolícka cirkev) a katolícka cirkev byzantského obradu (gréckokatolícka cirkev), tzn. dva relatívne nezávislé organizačné útvary s odlišnou tradíciou. Rímskokatolícka cirkev sa vzhľadom na početnosť členov niekedy označuje ako tradičná slovenská cirkev. Gréckokatolícka cirkev je zasa bohatšia po liturgickej stránke, hlbavejšia a vskutku cyrilometodská. Obe sú spojené nielen spoločným vyznaním viery, ale aj spoločným najvyšším predstaviteľom – pápežom. Katolícka cirkev udržala slovenskú etnicitu počas tisícročného trvania uhorského štátu a jej duchovní sa významne pricinili o národné obrodenie a sociálne povznesenie Slovákov už od začiatku 18. storočia.

● **Rímskokatolícka cirkev.** Prvým zachovaným dokumentom o existencii cirkevno-správnej organizácie katolíckej cirkvi na území Slovenska je bula *Industriae tuae*. Pápež Ján VIII. ňou r. 880 zriadil na území Svätoplukovej ríše cirkevnú provinciu na čele s arcibiskupom Metodom, pápežským legátom. Sem patrilo aj Nitrianske biskupstvo, ktoré po páde Veľkej Moravy tvorilo základ Ostrihomskej arcidiecézy (r. 1000), z ktorej sa okolo r. 1100 vyčlenilo a r. 1733 aj biskupstvá Banskobystrické, Spišské a Rožňavské. ČSR pripadla prevažná časť územia Ostrihomskej arcidiecézy, kde Svätá stolica zriadila Trnavskú apoštolskú administratúru. Pápež Pavol VI. r. 1977 upravil hranice slovenských diecéz a zriadil samostatnú slo-

venskú provinciu so sídlom v Trnave. Dekrétom pápeža Jána Pavla II. (1995) je územie Slovenska rozdelené na dve cirkevné provincie. Bratislavsko-trnavskú tvorí Bratislavsko-trnavská arcidiecéza, Nitrianska a Banskobystrická diecéza. Do Košickej provincie patrí Košická arcidiecéza a diecézy Spiš a Rožňava.

V súčasnosti má rímskokatolícka cirkev dvoch slovenských kardinálov (s právom voliť pápeža). Základnou organizačnou jednotkou je farnosť na čele s duchovným, ktorého menuje biskup. Farnosti tvoria vyššie celky – dekanáty, ktoré spravujú dekaní.

• **Gréckokatolícka cirkev.** Na území dnešnej SR existuje od najstarších čias (vďaka pôsobeniu misionárov z Grécka). Najväčší rozmach cirkvi byzantského rítu nastal v období cyrilometodskej misie, a potom v 13. a 14. storočí, keď ju výrazne posilnila valašská kolonizácia. Neskôr, pravdepodobne v 14. alebo 15. storočí, prerušila cirkevné spoločenstvo s pápežom. Užhorodskou úniou r. 1646 sa však znova zjednotila s Rímom.

Gréckokatolícka cirkev na Slovensku patrila najprv do Mukačevského biskupstva, ale po r. 1818, keď bolo zriadené biskupstvo v Prešove, patrila predovšetkým do tejto eparchie. R. 1950 sa začalo kruté prenasledovanie veriacich gréckokatolíckej cirkvi komunistickým režimom. Po r. 1968 bola jej činnosť v obmedzenej miere obnovená. Slobodne sa začala rozvíjať až po r. 1990. Celibát nie je podmienkou prijatia kňazskej vysviacky.

Najvyšším predstaviteľom gréckokatolíckej cirkvi je pápež, ktorého výkonným orgánom vo vzťahu k uniatským (čiže znova zjednoteným) východným cirkvám je Kongregácia pre východné cirkvi.

Na Slovensku sú gréckokatolíci právne rozdelení do dvoch biskupstiev: Prešovskej eparchie na čele so sídelným biskupom a Košického exarchátu, ktorého územie sa podľa nového územnoprávneho členenia presne kryje s hranicami Košického kraja.

Evanjelická cirkev augsburského vyznania na Slovensku

Počiatky vzniku evanjelickej cirkvi a. v. siahajú do prvej polovice 16. storočia, obdobia prenikania reformácie na Slovensko. Organizačná štruktúra evanjelickej cirkvi a. v. vznikla v Uhorsku po Žilinskej synode r. 1610. Slobodnejší rozvoj cirkvi umožnil po r. 1781 Tolerančný patent (vydaný Jozefom II.). Evanjelickí duchovní výraznou mierou prispeli ku kultúrnemu a národnému obrodeniu Slovákov. Štúrovci položili ideové a politické základy moderného slovenského národa. Evanjelická cirkev a. v. sa r. 1919 osamostatnila od vtedajšej evanjelickej cirkvi v Uhorsku. Je to protestantská cirkev hlásiaca sa k Lutherovej reformácii. Hlavným poslaním ECAV je zvestovať Božie slovo, prislúchať dve sviatosti (krst svätý a večeru Pánovu), a tak šíriť kresťanskú vieru.

Evanjelická cirkev a. v. má demokratické cirkevné zriadenie a správu. Organizačnú jednotku tvorí cirkevný zbor. Na jeho čele je zborové predsedníctvo – farár a dozorca (laik). Zbory vytvárajú vyššie organizačné útvary – senioráty. Senioráty sa zoskupujú do dvoch (Východného a Západného) dištriktov. Na čele každého dištriktu stojí biskup a dozorca. Orgánmi cirkvi sú generálny konvent, generálne presbyterstvo a generálne predsedníctvo na čele s generálnym biskupom a generálnym dozorcom.

Reformovaná kresťanská cirkev na Slovensku

Reformovaná kresťanská cirkev sa konštituovala na I. synode v Uhorsku v Debrecíne r. 1567. Korene kalvinizmu siahajú do počiatkov reformácie. Toto vierovyznanie rozpracoval Ján Kalvín v Ženeve. V Uhorsku sa kalvinizmus šíril prevažne medzi maďarským etnikom. Spolu s ostatnými reformovanými cirkvami vyznáva dve konfesie – Heidelbergský katechizmus a Druhé helvétske vyznanie viery.

Na Slovensku táto cirkev vznikla ako samostatný subjekt r. 1918–1921. Jej najvyšším orgánom je synoda na čele s biskupom a generálnym kurátorom (laikom). Cirkevné zbory na čele s presbyterom, duchovným a kurátorom tvoria senioráty, ktoré riadia valné zhromaždenia na čele so seniorom a seniorálnym kurátorom. Je jedinou cirkvou, v ktorej väčšinu veriacich tvoria príslušníci maďarskej národnostnej menšiny. Najdôležitejším úkonom zborového života je zvestovanie slova Božieho, uznáva 2 sviatosti – krst a večeru Pánovu.

Pravoslávna cirkev na Slovensku

Historická cesta pravoslávnej cirkvi na územie dnešnej SR vychádza z misijných základov, ktoré u nás v 9. storočí položili sv. Cyril a Metod. V r. 1924 ruskí emigranti založili v Ladomírovej pravoslávny kláštor, ktorý sa stal centrom pravoslavia na Slovensku. Pravoslávna cirkev na Slovensku je súčasťou autokefálnej cirkvi so sídlom v Prahe. Na Slovensku má dve eparchie (na čele s arcibiskupom – metropolitom Slovenska a biskupom) – Prešovskú a Michalovskú. Eparchie sa skladajú z jednotlivých cirkevných obcí – farností a ďalších subjektov. Najvyšším rozhodujúcim orgánom je snem, ktorý sa zvoláva podľa potreby. Najvyšším právnym orgánom v celej cirkvi pre otázky morálky je Posvätná synoda (zbor biskupov) a v otázkach riadenia metropolitná rada.

Vieroučne sa pravoslávna cirkev na Slovensku drží ustanovení siedmich všeobecných snemov, ktoré sa uskutočnili v dobe, keď kresťania ešte neboli rozdelení. Pravoslávna cirkev vyznáva vieru podľa Nicejsko-constantinského snemu. Veľký dôraz kladie na učenie sv. Otcov.

Náboženská spoločnosť Jehovovi svedkovia

Spoločnosť vznikla r. 1872 oddelením od adventistov siedmeho dňa pod názvom Bádateľia Biblie. Od r. 1931 sa nazývajú Jehovovi svedkovia. Veľa úsilia venujú získavaniu nových členov. Kresťanské cirkvi ich nepovažujú za kresťanské spoločenstvo, lebo im chýbajú základné články kresťanskej vierouky. Už v období vyšahovalectva vznikol v USA Slovenský biblický zbor. V ČSFR neboli registrovanou náboženskou spoločnosťou, v SR sú zaregistrovaní od marca 1993.

Organizačnou jednotkou náboženskej spoločnosti Jehovovi svedkovia sú zbory organizačne začlenené do krajov. Jedinou podmienkou získania členstva v tejto náboženskej spoločnosti je ohlasovanie ich vierouky formou osobných kontaktov.

Cirkev bratská

Počiatky cirkvi bratskej sa datujú do rokov 1870–1880. Organizačne sa na Slovensku etablovala r. 1924. Cirkev bratská bola pod silným vplyvom Americkéj misijnej spoločnosti. Hlásia sa k dedičstvu reformácie. Cirkev pozostáva z cirkevných zborov. Najvyšším cirkevným orgánom je Rada cirkvi bratskej SR. Zbory nie sú začlenené do väčších územných celkov.

Hlavným poslaním cirkvi je výklad Božieho slova, zameraný na obrátenie a duchovné narodenie a rast učeníkov a nasledovníkov Krista.

Ústredný zväz židovských náboženských obcí v Slovenskej republike

Na našom území žili židia od ranného stredoveku. Boli pod ochranou kráľovskej koruny ako jej služobníci a platili za to zvláštnu daň. Bývali zväčša na vyhradených miestach, tzv. getách. V Uhorsku získali rovnoprávnosť až r. 1848 a celkové zákonné uznanie až r. 1895. Delili sa na ortodoxné židovské obce a na neologické obce. Židovské náboženské obce, ktoré sú základnými útvarmi zväzu, zastupuje navonok Ústredie a predseda Ústredného zväzu židovských náboženských obcí. Najvyšším orgánom židovských náboženských obcí v Slovenskej republike je Valné zhromaždenie, ktoré tvoria všetci členovia ŽNO.

Základným kódexom židovskej náboženskej viery je Tóra – päť kníh Mojžišových a Šulachan aruch. Od základného náboženského kódexu sú odvodené židovské náboženské predpisy, tradície a zvyklosti.

Bratská jednota baptistov v Slovenskej republike

Cirkev angloamerického pôvodu. Patrí do rodiny kresťanských protestantských cirkví, jej korene siahajú

do začiatkov reformácie v 16. storočí. Vieroučne nadväzuje na anabaptistov, ktorí v dobách protireformácie našli útočisko pred prenasledovaním aj na západnom Slovensku (Habáni).

Prvý zbor baptistov na Slovensku bol založený r. 1882 na Liptove. BJB vyznáva dve sviatosti – krst (krstia až na základe slobodného rozhodnutia, približne vo veku 12 rokov) a Večeru Pánovu, ako aj všobecné kňazstvo veriacich. Duchovnou autoritou je Biblia – Božie Slovo – ako súhrn zjavenia Božej pravdy. Základnou jednotkou je cirkevný zbor, ktorý môže mať jednu alebo viac zborových staníc a patria do neho aj členovia žijúci v diaspóre. Dobrovoľný zväzok cirkevných zborov tvorí Bratskú jednotu baptistov v Slovenskej republike. Výkonným orgánom je Rada bratskej jednoty baptistov v SR. Cirkev je členom Svetového zväzu baptistov, Evanjelickej aliancie a Ekumenickej rady cirkví na Slovensku.

Cirkev adventistov siedmeho dňa

Cirkev adventistov siedmeho dňa patrí do rodiny protestantských cirkví. Prijíma všetky starokresťanské vyznania viery vo všetkých jednotlivostiach, hlási sa k reformačným zásadám.

Adventizmus (z lat. adventus príchod) vznikol v USA v 30. rokoch 19. storočia. Cirkev adventistov siedmeho dňa bola založená r. 1863. Jej členovia svätia sobotu a očakávajú naplnenie Kristovho sľubu, že ešte raz príde. Adventisti sú známi dôrazom na zdravú životosprávu a zdravý životný štýl, vrátane ochrany a vytvárania zdravého životného prostredia.

Na Slovensku sa objavili po prvej svetovej vojne, avšak ich činnosť bola legalizovaná až r. 1956. Ústrednú radu cirkvi na čele s predsedom ustanovuje ústredná konferencia, ktorá schvaľuje aj cirkevnú ústavu.

Apoštolská cirkev na Slovensku

Apoštolská cirkev na Slovensku patrí medzi malé protestantské denominácie. Z vieroučného hľadiska patrí medzi cirkvi letnického smeru, združené vo Svetovej letnickej konferencii, resp. v Európskom letnickom spoločenstve. Charakteristickým prvkom cirkevnej vierouky a náboženského života je jednoduchosť výkladu Biblie, opieranie sa o biblické príkazy a zásady duchovnej praxe ranokresťanských apoštolov, zdôrazňovanie Ducha svätého a jeho vplyvu na pozemský život, krst dospelých osôb ponorením do vody v prírodnom prostredí a iné.

Na Slovensku začala pôsobiť v prvej tretine nášho storočia, legalizovaná bola r. 1969. Základnou jednotkou je zbor so staršovstvom a zodpovedným kazateľom. Organizačné členenie: cirkev, oblasť, zbor, kazateľská stanica, diaspóra a iné útvary. Celocirkevným

orgánom apoštolskej cirkvi je ústredná rada starších so sídlom v Bratislave, ktorú tvoria biskup, tajomník a 5 členov.

Kresťanské zbory na Slovensku

Kresťanské zbory sú náboženskou spoločnosťou protestantského typu s výraznými špecifikami predovšetkým vo vlastnom náboženskom živote. Hlásia sa k tzv. slobodnému protestantizmu a návratu k pôvodnej jednoduchosťi prvokresťanských zborov s ich živým misijným poslaním. Vznikli r. 1825. Ich vierouka a kult vychádzajú z tradície reformácie a hlásania tzv. princípu ospravedlnenia z viery. Odmietajú posvätnú tradíciu, uznávajú zásadu všeobecného kňazstva. Za základnú vieroučnú normu považujú Bibliu. Odmietajú pevnú cirkevnú organizáciu. Kresťanské zbory boli na Slovensku legalizované r. 1956 a nemajú organizačnou územnú členenie. Príslušnosť k zborom je neformálna. Vrcholnými orgánmi sú celoštátne konferencie a Ústredná rada starších.

Evanjelická cirkev metodistická

Toto náboženské hnutie vzniklo na pôde anglikánskej cirkvi v polovici 18. storočia. Patrí medzi cirkvi kalvínskeho typu. Hlavný dôraz metodistov je posvätecký. Vyžaduje sa, aby veriaci podľa počutého evanjelia usporiadali svoj život. Centrom cirkvi sú USA, odkiaľ sa v 20. rokoch nášho storočia dostala aj na slovenské územie a rozšírila najmä medzi českým etnikom. Organizačne cirkev tvoria farnosti, zbor a kazateľské stanice. Najvyšším správnym orgánom cirkvi je výročná konferencia. Predstaviteľom cirkvi je superintendent.

Cirkev československá husitská

Cirkev československá husitská je cirkvou reformačnou a liturgickou. Predstavuje osobitný typ tzv. národnej cirkvi, ktorá vznikla v Čechách r. 1919 ako výsledok odstredivých tendencií v rámci rímskokatolíckej cirkvi. Klub reformovaného duchovenstva vedený katolíckym kňazom K. Farským vedome nadviazal na tradície husitizmu a na starokresťanské západné, ako aj východné tradície. Centrom jej bohoslužobného života je liturgia Karla Farského. Základným vieroučným dokumentom sú Základy viery cirkvi československej husitskej.

Na Slovensku sa cirkev nikdy masovo nerozšírila. Jej stúpenci boli väčšinou českého pôvodu. Duchovnú správu v obci vedie farár, v diecéze biskup (na Slovensku nie je ustanovený) a celocirkevne patriarcha so sídlom v Prahe. Najvyšším orgánom cirkvi je snem. Slovenská republika je diecézou reprezentovanou Generálnym vikariátom v Bratislave.

Starokatolícka cirkev

Vznikla po I. vatikánskom koncile (1870) odlúčením od katolíckej cirkvi. Medzinárodné centrum cirkvi je v Utrechte. Vieroučne stojí na ekumenických symboloch a dogmách nerozdelenej cirkvi prvého tisícročia, odkazuje sa na základy viery. Základnou organizačnou jednotkou cirkvi je farnosť na čele s farárom a farskou radou.

Samostatné orgány a organizačnú štruktúru si začala vytvárať na Slovensku až v poslednom období a v súčasnosti už má vlastného biskupa, sídliaceho v Nitre.

Náš štát garantuje náboženskú slobodu Ústavou Slovenskej republiky, zákonom č. 23/1991 Zb., ktorým sa uvádza Listina základných práv a slobôd a zákonom č. 308/1991 Zb. o slobode náboženskej viery a postavení cirkvi a náboženských spoločností. Ústava deklaruje Slovenskú republiku ako štát laický, ideologicky a nábožensky neutrálny, ktorý sa neviaže na nijakú ideológiu, ani náboženstvo. Avšak kresťanstvo a kresťanský hodnotový systém je v zmysle cyrilometodskej tradície integrálnou súčasťou našej národnej identity. Pomer štátu a cirkvi možno v súčasnom období charakterizovať ako vzťah partnerský.

Cirkvi a náboženské spoločnosti sú právnickými osobami a môžu sa vzájomne združovať, vytvárať komunity, rady, spoločnosti a podobné spoločenstvá. Ministerstvo kultúry SR eviduje na území SR vyše 50 rehoľných rádov a kongregácií, ktoré majú odvodenú právnu subjektivitu od rímskokatolíckej a gréckokatolíckej cirkvi.

Koordinačným orgánom diecéz rímskokatolíckej a gréckokatolíckej cirkvi je Konferencia biskupov Slovenska. Z ďalších evidovaných cirkevných právnych subjektov spomenieme Ekumenickú radu cirkvi v SR, ktorú tvorí spoločenstvo cirkvi vyznávajúcich rovnaké teologické princípy. Súčasťou aktivít cirkvi a náboženských spoločností sú aj ich kontakty s partnerskými cirkevnými spoločenstvami v zahraničí, ako aj bohatá vydavateľská činnosť.

Štát poskytuje registrovaným cirkvám a náboženským spoločnostiam podporu pri výkone náboženskej a všeobecnoprospešnej činnosti, garantuje ich právne postavenie a možnosť pôsobenia vo verejnom živote. Cirkvi a náboženské spoločnosti majú voľný prístup do médií. Tu majú o. i. príležitosť výrazne formovať ekologickú gramotnosť sprostredkúvaním zásad kresťanskej ekologickej etiky.

PaedDr. Miroslav Holečko (1950), riaditeľ cirkevného odboru Ministerstva kultúry SR, Nám. SNP 33, 813 31 Bratislava